

Приложни изследвания
Applied Reserches

КАК ДА ПРЕВЪРНЕМ КЛАСНАТА СТАЯ В СЦЕНА, НА КОЯТО ДЕЦАТА УЧАТ. ДРАМА-ТЕХНИКИ

Радка Василева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Съдържанието на статията е ориентирано към популяризиране на авторов опит в образователната драма. Теоретично са обосновани основни понятия в обучението чрез драма и са представени драма-техники като ориентираща програма за цялостната реализация на драма-модел.

Keywords: drama, drama technique, play, role plays and improvisation, educational theater

Училищната практика се нуждае от модел за образователна драма, който коректно и професионално да стимулира ефективното образование на децата. Много учители използват различни форми на драматизация в клас, които подпомагат постигането на цели на обучението, но все повече се нуждаят от постепенно професионално навлизане в една практика, която интегрира, от една страна, предизвикателствата на интерактивното обучение, а от друга – правилата на драматизирането, които налагат да се отнасяме сериозно към използването на театралните форми в клас.

Да започнем от целите

Драматизациите в училище се осъществяват с различни цели.

Например много често директорите искат, а учителите правят драматизации в училище заради присъствието на учениците в училище. Идеята в този случай е, че драмата ще превърне училището в интересно и забавно за децата място. Несъмнено забавлението подпомага мотивацията за ходене на училище, а щом веднъж сме мотивирали децата да посещават училището, се предполага, че скоро ще бъдат привлечени и от самото обучение.

Друга цел, която привлича към драматизации в училище, е да се научат учениците да ценят съучениците си. Разбира се, учениците имат своите приятелства и симпатии в училище, но много често по отношение на обучението нямат умения за работа в екип. Драматизирането е сложна учебна задача, която позволява на учителя да обедини почти всички ученици от един клас

и поетапно да постигне висока цел – представление пред публика. Преминава се през различни етапи като избор на пиеса, репетиции, подготовка на сценография и представяне пред публика, но се постига цел, която е екип от съмишленици, готови за реализация и на последващи проекти. Намаляват конфликтите, подобряват се взаимоотношенията между съучениците, развиват се нови партньорства. Всичко това е доста добър комплекс от афективни цели, който връща вярата в потенциала на образованието.

Понякога драматизациите са само заради публичното представяне на учителите пред училищния екип или директора, или на учениците пред родителите, пред другите ученици или пред обществото. Тази ярка представителност е знак, че в училището усилено се работи и видимо се демонстрират тези допълнителни усилия. Дори така имиджово и твърде изолирано осъществени, драматизациите отново постигат цели, които успешно подпомагат училищното обучение.

В поредица от статии ще предложим планирано и постепенно включване на децата в постигането на специфични познавателни и афективни цели чрез драма-методи. Тази цел ще наложи изясняването в резюме на въпроси за ползата от драма-методи за обучението и представяне на цялостен модел на обучение с драма-методи.

Драма-учителят

Драма-учител ще наричаме учителя, който използва драма-методи. Драма-методите предполагат владение на драма-техники, умения за поставяне на пиеса, импровизирана ролева игра и на образователен спектакъл с целия клас.

Учителите, които искат да постигнат значими резултати в работата си чрез драма, могат да са сигурни, че освен цели по таксономията на Блум ще постигнат и множество цели от афективен характер, които са изключително ценни не само заради доброто представяне на учениците на форумите на външно оценяване, но от гледна точка на подготовката на учениците като личности и граждани.

Драма-учителят прави и спектакъл. Това е най-високата цел, към която ще се стремим. Спектакълът може да е *образователен, т.е. да е насочен към постигане на когнитивни цели*, и да представя история, която има познавателен характер. Спектакълът може и да е *афективен, т.е. да представя история, която да въздейства върху емоциите на публиката*. Ако се решите да правите *Образователен театър, то това означава създаването на сценарий с образователно съдържание, специална предварителна подготовка на учениците и публика, пред която да бъде изигран*.

Драма-учител ще наричаме и този, който прави *драматизации*, чрез които децата получават знания и умения, които повишават качеството на обучението, но не са предназначени за публика, т.е. правят се в клас от ученици за ученици. Това са *пиеси, които имат сценарий*, репетират се от учениците и

се изиграват пред самите тях. Драматизациите могат да бъдат и *импровизирани ролеви игри*. Това са драматизации, които нямат предварително определен сценарий, но на учениците се дават роли, задава се определен контекст и се стимулират към действие чрез игрова импровизация.

Драма-учител ще наричаме и онзи учител, който използва *драма-техники*, за да преподава образователно съдържание.

В първата статия ще представим различни драма-техники като елемент на предварителната, ориентираща програма, с която драма-учителят подготвя учениците си за представянето на пиеса.

Драматизациите предполагат допълнителни усилия от учителите. Работоспособността на драма-учителя е подложена на изпитание, защото ще е нужно да отдели време освен за фактическо осъществяване на драма-обучението и време за предварителна подготовка.

Драма-учителят ще е онзи учител, който ще има физическа енергия да издържи на високото напрежение и да съхрани своя стремеж за постигане на високи цели.

За драматизициите е важно създаването на творческа атмосфера в класната стая и в този смисъл се търсят учители с високо ниво на толерантност към учениците. Ако не сте в състояние да приемате нестандартните идеи на учениците си, да променят непрекъснато вече постигнатото, да позволите използването на хумор и известна доза игрово отношение към сериозните неща, за вас драма-методите не са подходящи за обучение.

Драма-методи и драматизация

Когато се каже драматизация, обикновено си представяме сцена, пиеса, актьори и публика от деца или родители. Напрежението сякаш само се покачва и очакваме да видим нещо драматично, което се случва на сцената, което ще ни накара да се замислим или да се чувстваме по изключително различен, но много емоционален начин. Обичайно картината се допълва от стресирани деца, които си забравят думите, напрегнати майки, които се усмихват любезно, и невротизирани учители, които тичат насам-натам и нещо подготвят в последния момент.

Иска ми се да представя драма-методите и драматизациите в клас по един по-малко драматичен начин.

Ще направим някои уточнения в терминологията относно драма-методите.

Драма-методи

Говорейки за обучение чрез драма, говорим за определен начин на общуване и взаимодействие, който може да се разглежда като стандартен обучителен проект. Разговорът за театъра е друг разговор, в който може да става въпрос за различни негови форми и инструменти, които той използва, но това е нещо, което няма да засягаме.

Ще става въпрос за обучителната стойност на драмата в образованието и това, как учителите могат да я използват, за да преподават по-ефективно и да постигат по-високо качество и добри резултати. Това те могат да постигат, като използват драма-техники, поставят пиеси, ролеви импровизации или образователни спектакли. Тези инструменти са присъщи за драматизации, които са продукти на драмата в образованието – техника, пиеса или ролева импровизация.

Образователната драма представя процесуалната и съдържателната страна в тяхното единство. Включва в синхрон усилията на учителя, учениците, а понякога и на родителите в сътворяването и осъществяването на различните драма-продукти. „Драматизация“ само изглежда по-подходяща дума според Сара Филипс – автор на множество книги за обучение по английски език чрез драма, но тя дава представа само за активността на детето, което изучава чужд език, и то когато е включено в представление или ролева игра. „Драма“ в образованието не е само продуктът (представление), а съвместният процес на езиково обучение.“ (Philips: 2008).

Ако се фокусираме върху възможностите на драмата в образованието, ще става въпрос за развитие на въображението и на социалната чувствителност на учениците за адаптация към разнообразни и сложни ситуации и за достигане на конкретни познавателни цели.

Друга особеност на драма-обучението е, че всички драма-техники, упражнения, етюди или сценични инструменти никога не се използват механично. Всеки човек, който е включен в драматизация, преработва по свой уникален начин предложенията и те се превръщат в източник на идеи, който захранва мисленето, въображението и действията на изпълнителя. Всеки сценарий е само проект, който може да се реализира по неопределен брой различни начини. Т.е. в драма-обучението става въпрос за развитие на креативните възможности на учениците.

Ефектите на драма-методите

Една от основните и популярни тези е за „драматическия катарзис“, който е свързан с естетическата дистанция.

Естетическата дистанция обикновено се определя като „осъзнаване на границата между изкуството и реалността и позволява по-дълбокото отражение на характеристиките, събитията и идеите, които са част от реалността“ (Грейнджър, 2001)

Да погледнеш отстрани на онова, което се е случило, или да го виждаш как протича със свое начало, развитие и край, позволява по-дълбокото вникване в универсалната същност на явленията. Това състояние на виждащия изследовател, който може да теоретизира случващото се, е онова състояние, към което се стремим като човешки същества и което получаваме в добре органи-

зираното драма-обучение. Така достигаме до знание, което лично сме постигнали и което удовлетворява очакванията към собствената ни интелигентност. Постигаме драматически катарзис, който има интелектуален аспект.

Чрез драма-обучението ни се позволява и да погледнем на всичко с т.нар. вътрешен поглед. Да се приближим до вътрешния, чувствен свят на персонажите и да демистифицираме тяхната особена природа, докато ги изпълним с универсална човешка характерност. Това състояние формира драматически катарзис, който има афективен аспект.

Така човешката природа е напълно удовлетворена – интелектуално и афективно тя е наблюдавала и анализирала, видяла и почувствала случващото се в реалния живот.

Функциониране на драма-методите

Драма-методите започват своето функциониране с **драма-историята** и тя може да се разглежда *като образователното съдържание*, което учителят сам или съвместно с учениците разработва за целите на обучението. В обичайния случай става въпрос за разработване на сценарий или story-проект, който очертава основната сюжетна линия. В класната стая можете да представяте като драма-история всичко, което преподавате – научните феномени, като например строежа на атома или периодичната система, природните и обществените явления, историческите и личните взаимоотношения.

Същественият въпрос при драма-историите е как да ги превърнем в интересни и ефективни за постигане на целите на обучението.

Драма-историята е един от съществените компоненти на драма-методите на обучение.

Какво е драма-история?

Това е важна и интересно представена причинно-следствена последователност от значими събития и взаимодействия, които са представени чрез начало, напрегнато развитие, кулминация, развързка и край. Тя е включена в процеса на обучението и чрез нейното изпълнение децата постигат познавателни и афективни цели. Тя може да бъде разработена чрез сценарий или да е импровизирана, т.е. учениците да влизат в роли, за които няма предварително създадени образи и сценарий.

Другите компоненти на драма-методите, които очертават процесуалното развитие, са:

– **приемане на роли** от учениците и тяхното специфично характеризиране, което асоциативно можем да определим като *затвърждаване на знанията* или *навлизане в дълбочина в новото знание и умения*, които са планирани в обучението;

– **репетиции**, които можем да приемем като *ръководена от драма-учителя практика* на драма-дейности в контролирана обучителна среда;

– представяне на драма-историята посредством **представление пред публика или драматизация в класната стая**, което е аналог на завършения и овладян от учениците обучителен процес като *демонстрация на самостоятелността в работата* им;

– **обратни връзки и оценяване**, които са специфично организирани за различните участници в драма-дейностите – за актьорите, сценичните организатори и публиката.

Драма-методите на обучение се осъществяват чрез драма-техники, пиеси по сценарий, импровизирани ролеви игри и драматизации, предназначени за публика.

Да мислим и действаме през призмата на драма-методите, означава да активизираме децата да си представят и описват последователно чрез събития и взаимодействия как изглежда и как се развива един процес. В този процес те са творците, които наблюдават и описват от материална гледна точка участващите субекти и обекти – външен вид, обстановка, стил, орнаменти и т.н. Тяхното свободно асоцииране се поощрява, защото е важно за творческия процес. Представят си и описват и типичните за драма-процесите механизми като начало, препятствия, конфликти, кулминация, развързка и край, които превръщат събитията в драма-истории, т.е. носещи определен житейски или научен смисъл. Децата конструират една въображаема реалност, изпълнена със събитийност, описана чрез значими елементи за случващото се.

Драматизирането означава самото влизане в ролята, придаване на характерност и персонализираното, чувствено нейно изиграване. Драматизирането от деца е процесът, в който се представя пиесата пред публиката чрез актьорски техники, така че да ѝ се въздейства. В този смисъл драматизациите са завършеният продукт като представление за публика.

Цели на обучението

Драма-методите включват деца с различни нива на знания, отношение и култура в групов процес на сътворяване, който ангажира ума, въображението, чувствата, езика и тялото в социална интеракция. Кой е този, който не иска да използва ума и въображението си в свободна от ограничения среда и да открие скрит в себе си потенциал, за който понякога не подозира?

Драма-методите позволяват на учителите да видят учениците си в различна светлина и да центрират обучението върху ученика. Кой учител не иска да види как учениците му трансформират наученото в самостоятелна практика, която ги радва и стимулира за нови активности?

Да се постигат различни цели на обучението е гарантирано чрез драма-методите, защото в тях детето е необходим център за обучението. Активността на всички деца е важна, защото нищо не е предварително категорично дадено, а всичко е в процес на сътворяване от тях самите. Дори ако имате сценарий

с точни реплики, децата ще влизат в роли и ще придават различно значение и смисъл на репликите и типа взаимоотношения. Детето ще действа, като избира, предлага, критикува, променя, конструира, продуцира и т.н. Това са все цели от високите когнитивни нива от таксономията на Блуум.

Драма-методите предполагат самостоятелна работа на учениците в група или групова работа под ръководството на учителя, в която той е само консултант. Ако сте поставили цел „Учениците да могат да анализират текст...“, то в края на процеса вие имате изключително детайлни, конкретни и задълбочени анализи, които са на много високо ниво, защото учениците са преживели всяка част от предложения текст. Обучението чрез драма-методи е инвариант на обучението чрез преживяване.

Мотивация

„Драматизацията на текст е много мотивираща, защото забавлява“ (Philips, 2008).

Децата се забавляват, защото сътворяват сами и са свободни да вземат лични решения. Всяко тяхно предложение може да влезе в употреба, защото няма неподходящи или неправилни такива. Децата са щастливи и уверени, а не интелектуално или емоционално несигурни. Тази атмосфера на свободно действие спомага да бъдат поставени в равностойна позиция, и деца с различно ниво на знания, което намалява чувството им на тревожност – това пречи на мотивацията за продължаване на работата и полагане на допълнителни усилия. Играта по време на обучение чрез драма-методи окуражава много деца, които имат пропуски и те ги възпрепятстват да учат. Успехите, които всяко дете постига по време на различните драма-техники, допълнително пораждат нови стимули за оставане с удоволствие в обучението.

Конфиденциалност

Да влизат в роли, означава много за деца, които са срамежливи или имат пропуски, които ги смуцават и пречат на учебната им активност. Ролята за тях е като екран, който ги представя по възможно най-подходящия начин пред другите – в нея Аз съм Аз, но не съвсем и само Аз, т.е. мога да представя себе си от най-добрия ъгъл. Репетициите за нейното добро изпълнение ги правят все по-добри под прикритието на маската, куклата или сценичната дреха като атрибути на ролята. Те наваксват пропуснатото и си възвръщат активността. Срамежливостта също се преодолява и постепенно се трансформира в откритост и по-свободно общуване с другите. Учителите имат възможност да подобрят и някои взаимоотношения в класа, като предвидят типични роли. Според Сара Филипс учителите могат да използват ролята за това, някои ученици да бъдат окуражени към активна позиция, а други да бъдат стопирани в доминацията чрез сила, към която са се пристрастили, само защото не знаят други

начини за справяне. Чрез ролите те получават по един непряк, а конфиденциален начин, богат репертоар от модели за поведение.

Групова динамика

В драма-методите груповата работа е основна. Всеки член на групата е важен, защото е част от пълзела на общата дейност. Децата се научават да се изслушват, за да разберат кой какво точно предлага и как това ще се отрази на общата дейност. Децата се научават на спазват правила като идване на време и липса на отсъствия, защото участието в драма-техники не допуска подобни нарушения. Групите се сплотяват и натрупват общи преживявания, които ги сближават емоционално. Това ги прави готови да си помагат и в други ситуации по време на обучението. Този трансфер е особено продуктивен за индивидуалния напредък на всяко дете и за екипната дейност.

Индивидуализация

Репетирането на жизнените роли в сценарий може да се превърне в образец за индивидуално действие, който да се следва или напълно да се игнорира. Драма-сценариите предлагат влизане в различни роли и правене на интерпретации, което, трансформирано в цели на обучението, означава да се научиш да вземеш решение за действие, да го изпълниш, да почувстваш, да обясниш, да промениш действието си. Тези цели имат обучителен и социализиращ ефект, който е много въздействащ върху всеки от учениците поотделно. Приетата роля и ролевата идентификация дават на детето нови възможности, които го правят самостоятелно и значимо пред другите.

Развитие на таланта

Различните драма-техники – като например измисляне на нов герой, етюд или сцена, рисуване на декор или маска, влизане в роля на предмет, явление, животно или човек, аранжиране на сцена, подбор на музика, пресъздаване на настроение и други, предполагат търсене на различна талантливост у децата. Те имат възможност да се включат с различни свои ресурси и да демонстрират различен стил на учебните си умения. Поощряват се да допълват, променят, обогатяват, пренареждат и така формират у себе си креативно и продуктивно отношение към средата. Когато цялостният продукт е готов, децата разбират колко важен е талантът на всеки и каква роля е изиграл в конструирането на цялото.

Улесняване на възприемането

Всяко дете използва различен канал за възприемане на информацията и различен стил на учене. У едни са по-добре развити каналите за възприемане на словесна информация, други попадат под въздействие на емоционално-

то представяне на учебното съдържание, трети трябва активно да участват и действат, за да достигнат до възприемане на новото.

В драма-методите могат да се открият въздействия върху цялата сетивност, т.е. върху всички канали за възприемане на учебно съдържание:

- езикът чрез словото на действащите лица;
- слухът чрез музиката, която съпровожда драматизирането;
- зрението като визуализация на случващото се;
- допирът като движение на тялото;
- вкусът като естетическо и емоционално преживяване.

Учителят може да разчита, че така децата ще навлязат в по-голяма дълбочина на проблематиката, защото ще споделят помежду си различни идеи за преживяното по различен начин.

Практика на драма-методите

Да изберем с какво да започнем

Ще започнем с драма-техниките, защото те са достъпни и изцяло във възможностите на учителя за изпълнение. Тяхното включване събужда интерес към темата, която ще се преподава чрез пиеса, и формира нагласа за активност у учениците.

Изборът на техника, с която да започнем, е зависим най-вече от целите, които си поставяме, и от възрастта на учениците.

Ако искате да преподадете нещо, което е ново за децата, то това е специфична цел и се съчетава с техника, която трябва да подготви нейното постигане. Но ако искате учениците да усвоят някое умение, това е друга цел и трябва да обмислите друга драма-техника, която да предхожда самата драматизация, която е по-подходяща за формиране на конкретно умение.

Изборът на техника е зависим и от това, дали децата могат да описват своите идеи, да избират, да правят предположения и да се насочват към конкретни действия.

Опитът, който ще формирате заедно с децата, ще ви дава все повече и различни перспективи, но със сигурност в началото трябва да започнете с нещо, което можем ясно да определим като типична драма-техника.

Драма-техники

Драма-техниката е изградена чрез специфичен алгоритъм. Тя може да предшества драматизирането и да е сравнително самостоятелна, но може и да го изгражда последователно, т.е. драма-методът на обучение може да се осъществи с поредица от техники, които се прилагат в определена от учителя последователност.

Драма-техниките са универсални и това значи, че могат да се прилагат при различни пиеси, импровизирани от самите участници, или пиеси с предварително написани сценарии.

Изключително успешно можете да използвате драма-техниките и самостоятелно, т.е. без идеята непременно да стигнете до цялостна реализация на драма-метода – например без представление пред публика или драматизация в класната стая.

Драма-техниките могат да се впишат в обучението по различни учебни предмети – литература, история, обществени науки и дори природни науки като география, биология и всички останали.

Ще представим няколко различни групи драма-техники, които организират и подпомагат цялостния драма-процес. Те използват инструменти с характерност, присъща на самата драма-дейност – символи, роли, картини, сценични материали, кукли, напрежение във взаимодействията, кулминационни точки, развързка и обрати, т.е. инструментите на драма-представлението.

Групи техники в зависимост от последователността в разгръщането на драма-методи

1. Първа група: представяне на драма-история.
2. Втора група: ролева идентификация.
3. Трета група : сценографски проект.

Първата група драма-техники ще обвържем с представянето на историята, която ще драматизирате заедно с децата. Както вече стана ясно, в класната стая можете да представяте като драма-история всичко, което преподавате – научните феномени, природните и обществените явления, историческите и личните взаимоотношения. Чрез драма-техниките ще направите историите значими и интересни за учениците, защото ще ги активизирате да допълват, да измислят допълнителни етюди или да разкажат по друг начин. Ще видят историята чрез картини, кукли, образи, звуци и така имате шанс да стимулирате различните сетива у учениците. Драма-техниките могат да бъдат определени като важен, ориентиращ компонент на драматизирането, който може да изиграе много по-важна роля от самото драматизиране, защото учениците, заедно с драма-учителя, ще обмислят различни варианти на историята, ще проникват в смисъла и базовите идеи, които ще се представят на публиката. По този начин историята става близка и важна за учениците, така както е важно всяко наше лично творение.

Първа група: да представим историята на децата

Драма-техники:

Сториборд
Артефакти
Говореща кукла
Екшън-план

1. Сториборд

Описание

Сториборд е техника, чрез която историята се представя на децата чрез картини. Те се подбират така, че последователно да изобразят случващото се. Могат да се показват на децата една след друга, но могат да се покажат едновременно и всички картини. Добре е, когато лично учителят е нарисувал тези картини. Например:

Тема: „Кръговрат на водата“.

Нарисувайте картини на: облак, дъждовен облак (черен), капки дъжд, локва, река, езеро, море, капки роса, снежинки, ледена пързалка.

Цели

Познавателни цели: Да получат ново знание чрез история, разиграна пред тях с картини. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от визуализация.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от средата, в която се развива действието, и от участващите във взаимодействията. По този начин развиват своята социална чувствителност. Научават се да следват пътя на случващото се – препятствията, които може да създаде средата, или помощта, която можем да получим чрез нейните социални и физически характеристики.

Предварителна подготовка

1. Направете простор в класната стая от тел, въже или канап. На него ще направите т.нар. *вертикална сценография*, като закачите подбраните картини. Други варианти на вертикална сценография са възможни, като пригответе магнитни плочки, с които ще прикрепвате картините към бялата дъска. Можете да направите и платна от плат, на които да прикрепвате картините с велкро.

1. Можете да направите и *хоризонтална сценография*, като подредите картините на пода, и така децата да могат да стъпват на различните места, на които се развива събитието, т.е. на различните сцени на развитие на действието.

2. Нарисувайте или подберете като готови изображения всички важни картини, които да отразяват точно и последователно развитието на действието.

3. Репетирайте самостоятелно или с група да разкажете историята.

Класната стая

1. Показвайте последователно картините на децата и разказвайте историята или разположете цялата история и започнете своя разказ.

2. Акцентирайте на онези картини, които са важни за действието и взаимоотношенията. Може да сте пропуснали нещо и да го дорисувате пред децата – например пушек в комина, да оцветите нещо или да направите надпис.

Инварианти

1. Пропуснете една картина и нека децата да открият коя е тя. Накарайте ги да я нарисуват в същия или различен стил.

2. Разбъркайте картините и накарайте децата да възстановят правилния ред. Можете да напишете на дъската план на действието с думи, ако историята не е известна на децата.

2. Артефакти

Описание

Маски и костюми е техника, чрез която историята се представя на децата чрез типични артефакти. Те се подбират така, че много характерно да изобразят случващото се. Показват се на децата един след друг, но можете да покажете и само едно нещо, което да е онзи артефакт, който да представи цялата история. Например:

Тема: Вълшебни приказки.

Можете да покажете на учениците една тиква, но ако искате да представите повече предмети, можете да подредите на различни места в класната стая характерни за вълшебните приказки маски – шапка с пера, огледало, ябълка, меч, светеща пръчка и др.

Тема: Априлско въстание

Можете да скриете в ковчеже шапка, перо, знаме.

Цели

Познавателни цели: Да разберат ново знание чрез предметите, които са особено значими за всяка история. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от визуализация и от това, учениците да докоснат вещи, които са важни за историята, която ще им се преподава.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от важни предмети. По този начин развиват своята дигитална чувствителност. Научават се да търсят артефакти, които са важни и творещи една история.

Предварителна подготовка

1. Скрийте предметите, които сте подбрали, в класната стая, за да накарате учениците да ги открият.

2. Скрийте предметите извън класната стая и направете инструкция за това, къде се намира всеки предмет. Всеки предмет снабдете с инструкция, която ще откриват, за да търсят следващия предмет.

3. Можете да направите и открито представяне на подбраните предмети и маски, като ги подредите пред учениците.

4. Репетирайте самостоятелно разказа на историята чрез предмети.

Класната стая

1. Показвайте последователно предметите на децата и разказвайте историята.

2. Акцентирайте на онези предмети, които са важни за действието и взаимоотношенията. Може да сте пропуснали нещо и тогава искайте от децата предложения.

Инварианти

1. Накарайте децата да подберат други предмети, които да са представителни за историята, която разказвате в клас.

2. Разбъркайте предметите и накарайте децата да възстановят правилния ред. Можете да напишете на дъската план на действието с думи, ако историята не е известна на децата.

3. Говореща кукла

Описание

Говорещата кукла е техника, чрез която историята се представя на децата от името на един от героите, който е представен от кукла. Учителят говори от името на куклата. Може учителят също да се маскира изцяло или да използва само определени сценични аксесоари, за да влезе в образ и да разкаже историята от негово име. Например:

Тема: Изобретяването на телефона

Влезте в ролята на инж. Грей или вземете кукла, която да го представя. Разкажете неговата версия за изобретяването на телефона и за това, как е загубил делото за авторски права върху това велико изобретение.

Цели

Познавателни цели: Да получат ново знание чрез история, разказана пред тях от името на един герой, и да усетят особената гледна точка, която може да се различава от приетата. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от допълнително изясняване, защото представят конфликтни гледни точки или теми, по които няма един отговор.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от гледната точка на отделния индивид, който участва в значимо за него взаимодействие. По този начин развиват своята социална чувствителност. Научават се да разбират другите и да приемат различната гледна точка.

Предварителна подготовка

1. Подберете кукла, която да изобразява героя, чиято гледна точка ще представяте. Можете да я изработите сами, а може и да намерите готова. Поставайте се да има прилика, за да въздейства на децата.

2. Можете да намерите цял костюм, с който лично да се облечете, за да представите героя.

3. Облечете само най-представителни аксесоари от облеклото на героя, чиято гледна точка ще представите.

4. Можете да пригответе костюм или атрибути от костюм и с тях да облечете едно от децата. Нека то да стои пред класа, а вие се опитайте да го включите чрез мимики и жестове във вашия разказ.

5. Репетирайте самостоятелно или с група да разкажете историята.

Класната стая

1. Разкажете историята със свои думи от името на героя.

2. Разкажете историята, като четете текстове, които са написани от героя или за него. Акцентирайте на онези моменти, които са важни за историята.

3. Дайте възможност на децата да зададат въпроси и отговаряйте от името на героя.

4. Можете да стимулирате децата да влязат в неговата роля, като използват куклата или костюма, който вие сте приготвили.

Инварианти

1. Нарисувайте подбрани от вас герой и представете на децата основните факти на неговата гледна точка. Стимулирайте ги те да влязат в роля и да импровизират.

2. Представете на учениците героя и всичко онова, в което го обвиняват опонентите му или с което не са съгласни. Накарайте децата да си представят как той би се защитил, а след това вие представете неговата оригинална гледна точка.

3. Разиграйте историята с две говорещи кукли, които да я разказват противоречиво. Можете да използвате само ръцете си, като ги облечете в различен на цвят чорап – например син и червен или бял и черен.

4. Екшън-план

Описание

Екшън-план е техника, чрез която историята се представя на децата посредством сценарий, който сте написали предварително. Той дава само най-важното от историята, която искате да разкажете. Можете да го прочетете на учениците или да им го пуснете на запис. Преминува се само през най-значимите събития, които са представителни за случващото се. Например:

Тема: „Съвременното семейство“.

Няколко етюда, които представят разговор между родители и деца относно брака и неговата важност. Конфликтни гледни точки. Разбиране на гледната точка на другия и приемане.

Цели

Познавателни цели: Да разберат ново знание чрез реален сблъсък на различни гледни точки, разигран пред тях. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от толерантност към различието.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от участващите във взаимодействията и тяхното лично отношение към важни за тях феномени. По този начин учениците развиват емпатия и се научават да отстояват личните си позиции. Разбират, че е важна добрата комуникация.

Предварителна подготовка

1. Напишете няколко етюда, които представят диалози между основните действащи лица.

2. Направете вертикална или хоризантална сценография, на която да обозначите основните места, на които се развива действието. Така ще подчертаете различията в гледните точки на основните герои от вашата история.

3. Репетирайте самостоятелно или с група да разкажете историята.

Класната стая

1. Определете ролите и ги раздайте на учениците. Нека прочетат историята пред своите съученици.

2. Прочетете вие историята. Старайте се да го направите обективно, като не толерирате чрез глас, мимика и жестове някоя определена гледна точка.

3. Можете да направите запис, в който да използвате гласовете на свои приятели или ученици, и да го пуснете на учениците като автентичен.

Инварианти

1. Разбъркайте репликите в етюдите и нека учениците да ги прочетат пред класа разбъркано. Накарайте учениците да се досетят какъв е този разговор.

2. Пропуснете определени думи в сценария, които учениците могат да добавят така, че да се получи различен вариант на диалогизиране. Опитайте се да включите целия клас в дописването на сценария.

3. Пропуснете началото и накарайте учениците да го измислят сами. Поощрявайте ги да измислят повече и различни финални етюди.

Втора група: ролева идентификация

1. Кастинг

2. Нови роли

3. Да измислим нови реплики

1. Кастинг

Описание

Кастинг е техника, чрез която всички роли се представят на децата чрез кратка презентация, обмислена и написана предварително. Представяте само най-значимите характеристики на всеки от образите като: външен вид, облекло и поведение. Правите кастинг за всяка роля, като предлагате на децата сами да изберат ролите, които предпочитат. Например:

Тема: „Електричеството“.

Ролите, които можете да предложите, са тези на ядро на атома, електрони, изолатори, проводници, електрическа крушка.

Цели

Познавателни цели: Да получат ново знание чрез реалистично описание на всички действащи лица. Особено подходящ за цели на обучението, нуждаещи се от визуализация на сложни явления, които не могат да бъдат наблюдавани.

Афективни цели: Учениците разбират как функционират системите и че всеки един от елементите, представени като визуализирани образи, има свое значение за съществуващото явление.

Предварителна подготовка

1. Обмислете как ще изглежда всеки един от образите, като акцентирате върху физическите характеристики – тяло, глава, очи, ръце.

2. Обмислете и облеклото на тези герои, за да го представите на учениците. Оригиначните идеи в този сценографски план могат да привлекат вниманието на учениците, които имат афинитет към модната и артистичната стилистика.

3. Представете и основни особености в поведението на героите – походка, маниери, глас.

Класната стая

1. Представете ролите пред учениците една след друга. Старайте се да представите всяка роля изключително характерно и като привлекателен за пресъздаване образ.

2. Нека учениците да видят цялата презентация и тогава да изразят своите предпочитания към една или няколко роли.

3. Обсъдете различни варианти, които вие виждате за различните роли и които те предпочитат.

Инварианти

1. Стимулирайте учениците да променят различни особености на ролите.

2. Нека учениците да разработят чрез групова работа допълнителни образи към представената история.

2. Нови роли

Описание

Нови роли е техника, чрез която всички роли се представят на децата посредством кратка презентация, която сте обмислили и написали предварително като в кастинг-техниката, но представяте и други роли, които не са присъщи на този сценарий. Представяте само най-значимите характеристики на всеки от новите образи и предлагате на учениците да обмислят варианти за включване в пиесата на тези нови образи. Например:

Тема: „Електричеството“

Роли, които можете да предложите, са тези на ядро на атома, електрони, изолатори, проводници, електрическа крушка, но добавяте например едно куче и една котка.

Цели

Познавателни цели: Да могат да вземат решения в ситуации, които са нестандартни и искат свежи идеи. Особено подходящ за цели на обучението, които са насочени към развитие на креативно мислене.

Афективни цели: Учениците разбират, че не всичко в живота им ще бъде подредено по очакван и удобен за тях начин и те трябва да обмислят варианти за адаптация в сложни и нови условия.

Предварителна подготовка

1. Обмислете как ще изглежда всеки един от образите, като акцентирате върху физическите характеристики – тяло, глава, очи, ръце.

2. Обмислете и облеклото на тези герои, за да го представите на учениците по привлекателен за тях начин.

3. Представете и основни особености в поведението на героите – походка, маниери, глас.

Класната стая

1. Представете ролите пред учениците една след друга. Старайте се да предадете всяка роля изключително характерно и като привлекателен за пресъздаване образ.

2. Нека учениците да видят цялата презентация и тогава да изразят своите предпочитания към една или няколко роли.

3. Обсъдете различни варианти, които вие виждате, за включване по подходящ начин на новите герои в историята.

Инварианти

1. Стимулирайте учениците да променят различни особености на ролите.

2. Нека учениците да разработят чрез групова работа различни варианти на историята с новите образи.

3. Да измислим нови реплики

Описание

Да измислим нови реплики е техника, чрез която историята се представя на децата посредством сценарий, който сте написали предварително. Можете да го прочетете на учениците или да им го пуснете на запис. В някои от репликите има по-значими пропуски или са пропуснати само някои думи. Учениците измислят нови думи и попълват тези пропуски. Например:

Тема: „Съвременното семейство“

Няколко етюда, които представят разговор между родители и деца относно брака и неговата важност.

Цели

Познавателни цели: Да достигнат до ново знание чрез реален сблъсък на различни гледни точки, разиграни от самите тях. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от толерантност към различието.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от комуникацията на участващите във взаимодействията и тяхното лично отношение към важни за тях феномени. Разбират, че е важна всяка дума, която употребяваме, и че винаги комуникацията може да бъде усъвършенствана.

Предварителна подготовка

1. Напишете няколко етюда, които представят диалози между основните действащи лица.

2. Определете кои от думите в репликите на героите ще пропуснете.

Класната стая

1. Раздайте на учениците историята. Определете кои ще четат репликите на действащите лица. Нека прочетат историята пред своите съученици.

2. Стимулирайте учениците да измислят спонтанно нови думи на мястото на пропуснатите.

3. Прочетете вие истинската история.

Обсъдете с учениците какви могат да бъдат най-добрите варианти на реплики в историята.

Инварианти

1. Разбъркайте репликите в етюдите и нека учениците да ги прочетат пред класа разбъркано. Накарайте учениците да се досетят какъв е този разговор.

Трета група: сценографски проект

1. Карта за костюми

2. Дизайнери на сцената

1. Карта за костюми

Описание

Карта за костюми е техника, чрез която учениците могат да изработят списък на всички отделни части, които са важни за цялостния сценичен костюм на героите. Например:

Тема: „Кръговрат на водата“

Направете карта за костюма на всеки един от образите: облак, дъждовен облак (черен), капки дъжд, локва, капки роса, облак, снежинки, ледена пързалка.

Цели

Познавателни цели: Разбират, че интересното представяне на героите е зависимо от това, какви решения взимаме за неговото облекло. Всеки елемент от облеклото може да илюстрира различни зависимости на героя и да го представи характерно и успешно пред публиката. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от визуализация.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от средата, в която се развива действието, и от външния вид на действащите лица. По този начин стават по-внимателни към външния си вид и езика на облеклото. В дейностите по подготовката за драматизацията ще се включат и ученици, които ще работят с ръцете си и таланта да рисуват.

Предварителна подготовка

1. Направете карти от твърд картон за всеки един от образите.

2. Направете списък от различни части на сценични костюми, които да подпомагат избора на учениците.

Класната стая

1. Раздайте картите на децата и ги стимулирайте да направят пълен списък на необходимите части за цял сценичен костюм за избран от тях образ.
2. Акцентирайте на онези костюми, които са особено интересни.
3. Накарайте децата, които рисуват добре, да нарисуват на картата костюмите на героите като истински дизайнери.

Инварианти

1. Направете една карта, която да служи като образец на учениците.
2. Нека учениците обсъдят по двойки своите дизайнерски карти и тогава да презентират пред другите своите обогатени предложения.

2. Дизайнери на сцената

Описание

Дизайнери на сцената е техника, чрез която сцената се подрежда така, че да създава средата, в която ще се развие историята. Драма-учителят избира как ще предложи на учениците да подредят сцената така, че да изобразят случващото се. Например:

Тема: „Кръговрат на водата“

Представя как ще бъдат изобразени облак, дъждовен облак (черен), капки дъжд, локва, капки роса, облак, снежинки, ледена пързалка. Предоставя на учениците картон, листа, бои, платове, които са подходящи за декориране на сцената.

Цели

Познавателни цели: Да могат да създават подходящ физически контекст за развитие на драматично действие. Особено подходящ за цели на обучението, които се нуждаят от визуализация, и ученици, които имат пространствено мислене.

Афективни цели: Разбират зависимостта на случващото се от средата, в която се развива действието. Научават се да предвиждат препятствията, които може да създаде средата, или подкрепящото ѝ въздействие.

Предварителна подготовка

1. Направете простор в класната стая от тел, въже или канап. На него ще направите т.нар. *вертикална сценография*, като закачите подобрани картини или предмети. Други варианти на вертикална сценография са възможни, като пригответе магнитни плочки, с които ще прикрепвате картините към бялата дъска. Можете да направите и платна от плат, на които да прикрепвате картините с велкро.

2. Можете да направите и *хоризонтална сценография* като подредите листа на пода и така децата ще могат да нарисуват измислени от тях сценографски решения.

3. Подгответе различни платове, шапки, кукли, картон, кашони, кутии, щипки за пране и други подобни материали, които могат да се използват за конструиране на сценография.

4. Направете един модел за образец – например малка къща от кашон. Това със сигурност ще даде необходимия начален тласък на сценичните дизайнери.

Класната стая

1. Разделете децата на групи и нека всяка група да обмисли как може да подреди сцената с наличните материали.

2. Акцентируйте на онези предложения, които са ярки и изразителни.

Инварианти

1. Накарайте децата да представят своите оригинални решения пред всички. Стимулирайте ги да измислят подобрения, като включват или изключват определени детайли.

2. Някои деца могат да нарисуват проекти за сценографски решения.

ЛИТЕРАТУРА

Василева, Р. (2002). *Защо да обучаваме играейки*. Велико Търново.

Василева, Р. (2006). *Обучението като драма интерпретация*. Велико Търново

Грейнджър, У (2001). *Драматерапия*. М.

Philips, S. (2008). *Drama with children*, Oxford, *Oxford University press*, p.5–21.

Wessels, C. (1987). *Drama*. *Oxford University press*, Oxford.

HOW TO TRANSFORM THE CLASSROOM INTO A STAGE, WHERE THE CHILDREN CAN STUDY. DRAMA TECHNICS

Abstract. The main objective is to promote the author's experience in educational drama. Theoretically be justified basic concepts in learning through drama and drama techniques are presented as an orientation program for the full realization of drama model.

Associate professor Radka Vassileva, PhD

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Faculty of Pedagogy

Department of Didactics

15, Tsar Osvoboditel Bld

1504, Sofia, Bulgaria

E-mail: revasileva@abv.bg